

УДК 343.98:343.711-058.55-053.6

ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРАДІЖОК, ВЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ ДЛЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Ковальова Ольга Миколаївна,
викладач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
(Одеський державний університет внутрішніх справ,
м. Одеса, Україна)

В даній науковій статті надається криміналістична характеристика крадіжок, вчинених неповнолітніми, а також визначається значення даної характеристики під час проведення досудового розслідування.

Ключові слова: кримінальне провадження, криміналістична характеристика, крадіжка, неповнолітні особи, органи досудового розслідування, злочин, тактика розслідування.

ЗНАЧЕНИЕ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРАЖ, СОВЕРШЕННЫХ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМИ ДЛЯ ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ

Ковалева Ольга Николаевна,
преподаватель кафедры криминалистики,
судебной медицины и психиатрии
(Одесский государственный университет внутренних дел,
г. Одесса, Украина)

В данной научной статье предоставляется криминалистическая характеристика краж, совершенных несовершеннолетними, а также определяется значение данной характеристики при проведении досудебного расследования.

Ключевые слова: уголовное производство, криминалистическая характеристика, кража, несовершеннолетние лица, органы предварительного расследования, преступление, тактика расследования.

THE VALUE OF CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THEFTS COMMITTED BY MINORS FOR PRETRIAL INVESTIGATION

Kovaleva Olga Nikolaevna,
lecturer, Department of criminology, forensic medicine and psychiatry
(Odessa state University of internal Affairs, Odessa, Ukraine)

In this scientific article given criminological characteristics of thefts committed by minors, and determine the value of the properties during the pre-trial investigation.

Keywords: criminal proceedings, forensic characterization, theft, minors, pre-trial investigation, crime investigation tactics.

Постановка проблеми. Одним з напрямків діяльності держави є зменшення впливу на неповнолітніх негативних явищ, які виникають під час реформування суспільства. Але, нажаль, рівень злочинності серед неповнолітніх залишається дуже високим, незважаючи на певні позитивні зрушення у діяльності держави. Особливого занепокоєння викликає ситуація зі вчиненням неповнолітніми злочинів, наприклад, вбивств, крадіжок,

грабежів, розбоїв, порушень громадського порядку тощо. Вагомого значення у цьому контексті набуває науково-методичне забезпечення діяльності органів досудового розслідування щодо розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми особами.

Виходячи з цього, **метою даної статті є** надання криміналістичної характеристики крадіжок, вчинених неповнолітніми. Також, визначити роль та значення даної характеристики під час проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми особами, визначення певних тонкощів, на які слід звернути увагу слідчому під час виконання покладених на нього службових обов'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти криміналістичної характеристики крадіжок, вчинених неповнолітніми, а також з'ясування ролі та значення даної характеристики при розслідуванні кримінальних проваджень, вчинених неповнолітніми особами, досліджувалися у працях Ю. П. Аленіна, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, О. М. Васильєва, І. О. Возгріна, А. Ф. Волобуєва, В. К. Гавло, В. І. Громова, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічова, В. Г. Лукашевича, Г. А. Матусовського, С. П. Мітрічева, М. В. Салтевського, М. О. Селіванова, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько, М. П. Яблокова, О. Ю. Булукувої, І. В. Борисенка, В. І. Боярової, Л. Г. Відомої, Г. А. Густової, А. І. Дворкіної, Ю. П. Дубягіної, В. О. Жбанкової, С. Ф. Здоровка, В. М. Ісаєнка, В. П. Колмакова, І. М. Колошка, В. О. Коновалової, М. В. Костенка, О. С. Саїнчина, О. П. Снігерьова, А. О. Шульги та інших вчених.

Виклад основного матеріалу дослідження. При отриманні первинної інформації про вчинення злочину будь-якого виду органи досудового розслідування приступають до її аналізу на основі всього комплексу наявних теоретичних та практичних знань та досвіду розслідування злочинів [1, с. 229]. Варто зазначити, що тактика слідчих (розшукових) дій працівників органів внутрішніх справ при розслідуванні кримінальних проваджень, вчинених неповнолітніми особами, складається, перш за все, з висування слідчих версій та подальшого планування проведення тактичних дій. Водночас, цьому передуює надання криміналістичної характеристики скоєного правопорушення.

У криміналістичній науці проблемам криміналістичної характеристики злочинів приділено значну увагу. Наприкінці 60-х років ХХ століття ця категорія криміналістики швидко одержала визнання провідних учених-криміналістів і впевнено увійшла до арсеналу наукового апарату криміналістики. Таким чином існування різних підходів учених-криміналістів до визначення поняття, структури криміналістичної характеристики злочинів свідчить про складність досліджуваного питання [2, с. 99].

Так, І. М. Лузгін визначає криміналістичну характеристику злочинів як інформаційну модель подій певного виду, що виконує евристичні, пізнавальні, організаційно-методичну й оціночну функції [3, с. 18]. В свою чергу, О. Н. Колесніченко і В. О. Коновалова зазначають, що криміналістична характеристика являє собою систему відомостей про криміналістично значущі ознаки злочину (спосіб, місце, обстановку та ін.), що відображує закономірні зв'язки між цими ознаками [4]. В. Ю. Шепітько розглядає криміналістичну характеристику як систему відомостей про певні види злочинів, ознаки суб'єкта злочину, його мотиви, предмет посягання, обстановку, злочинні способи, що мають значення для виявлення, розкриття цих діянь криміналістичними засобами і методами [5].

Вище зазначені уявлення про криміналістичну характеристику злочинів надає можливість зробити узагальнений висновок про те, криміналістична характеристика злочинів допомагає сформулювати об'єктивне уявлення про сам злочин, вказати його риси, що є вкрай необхідним під час досудового розслідування.

Криміналістична характеристика крадіжок, учинених неповнолітніми являє собою систему криміналістично значущих відомостей про типові закономірно пов'язані між собою елементи даної категорії злочинів і умови їх вчинення [6, с. 9]. Структура криміналістичної характеристики крадіжок, учинених неповнолітніми, складається з таких елементів як спосіб крадіжки; місце, час, обстановка вчинення злочину; предмет злочинного посягання; особа потерпілого; особа неповнолітнього злочинця.

Розпочинаючи надання характеристики кожному елементу криміналістичної характеристики крадіжок, учинених неповнолітніми, в першу чергу, варто наголосити на тому, що спосіб учинення крадіжок є найбільш важливим елементом криміналістичної характеристики. У широкому розумінні спосіб - це обставини приготування, вчинення й приховування злочину, спосіб дії суб'єкта, що використовується для досягнення поставленої мети [5, с. 149]. Встановлення способу вчинення крадіжки має велике практичне значення. Насамперед це необхідно для правильного висування версій та планування досудового розслідування. Крім того, знаючи спосіб вчинення крадіжки, у багатьох випадках слідчому вдається визначити подальші дії неповнолітнього щодо збуту викраденого та вжити заходів до його найшвидшого розшуку та затримання.

Водночас, варто виокремити такий елемент способу вчинення крадіжок, як винесення й зберігання викрадених речей, адже саме він майже не досліджений криміналістичною наукою. Важливість даного елементу зумовлена тим, що неповнолітні виявляють спритність і винахідливість. Серед таких способів можна виділити: винесення невеликих за розміром речей у кишенях одягу; передавання викраденого через вікно або вентиляційні шахти; закопування речей у лісових, дачних масивах; зберігання викрадених речей у квартирах родичів, знайомих.

Порівнюючи вік злочинця зі способом підготовки до вчинення крадіжки із приміщення, встановлюють кореляційні зв'язки й залежності, за результатами яких можна зробити висновок про те, що у віці 16-17 років неповнолітні більш ретельно готуються до майбутнього злочину, спостерігаючи за майбутньою «жертвою», визначаючи розпорядок дня жителів квартири, у якій намічається крадіжка. Неповнолітні у віці 14-15 років менше спостерігають за об'єктом, прагнучи, наприклад, подзвонити у двері й відразу ж перевірити присутність хазяїв у квартирі [7, с. 5].

У структурі обстановки крадіжок, учинених групою неповнолітніх, певне значення має чинник часу. Так, криміналістична наука відзначає, що це елемент криміналістичної характеристики злочину, який відображує його існування в часі з моменту початку злочинної діяльності, тривалості його розвитку, послідовності фаз і періодів до моменту закінчення. Час із погляду методики розслідування злочину не тільки є елементом характеристики злочину, а й дозволяє встановлювати послідовність, розвиток різних явищ і процесів у часі.

Розглядаючи такий елемент криміналістичної характеристики крадіжок, учинених групою неповнолітніх, як предмет злочинного посягання, варто зазначити, що ним можуть бути гроші, предмети одягу, ювелірні прикраси, побутова, теле-, аудіо-, відеоапаратура, комп'ютери, ігрові приставки, мобільні телефони та ін. Криміналістична особливість предмета безпосереднього посягання на відміну від його кримінально-правового поняття полягає в тому, що вартісно-кількісні показники предмета посягання індивідуалізують його в матеріальному світі та дають змогу встановлювати обставини, що мають важливе значення під час розслідування злочинів [4].

Слід зазначити, що не менш важливим елементом криміналістичної характеристики є особа потерпілого. Глибоке вивчення особи потерпілого, його поведінки й відносин з оточуючими особами, характеру, схильностей, звичок слугує підставою для побудови обґрунтованої версії про особу, яка вчинила злочин [8, с. 115].

Жоден злочин не вчиняється без його «виконавця», тому розглядаючи особу неповнолітнього злочинця, варто зазначити, що неповнолітніми визнаються особи, яким на момент вчинення злочину виповнилося 14, але не виповнилося 18 років. Кримінальна відповідальність може наставати тоді, коли особи досягли 16-річного віку, у деяких випадках – 14-річного віку, але яким не виповнилося 18 років. Цих осіб можна вважати неповнолітніми (ст. 22 Кримінального Кодексу України).

Проаналізувавши криміналістичну характеристику крадіжок, учинених неповнолітніми, можна виділити наступні напрямки її використання, а саме для: 1) забезпечення можливості висування версій про причетність до вчинення злочину певних осіб, місцезнаходження злочинця, викраденого і його збут, можливих свідків; 2) встановлення способів вчинення цього злочину; 3) планування розслідування злочину або проведення окремих слідчих дій; 4) забезпечення можливості встановлення особи потерпілих і особи злочинця; 5) забезпечення застосування найбільш ефективних тактичних прийомів і прийняття відповідних рішень у процесі розслідування; 6) забезпечення можливості встановлення інших обставин, що підлягають доказуванню (часу, місця вчинення крадіжки).

Отже, підводячи підсумок вище викладеному, варто зацентувати увагу на тому, що при розслідуванні крадіжок, учинених неповнолітніми, важливе місце належить криміналістичній характеристиці, окремі елементи якої (способи вчинення та приховування злочину, місце, час, обстановка, предмет злочинного посягання, особа потерпілого й ін.) у своєму взаємозв'язку і залежності створюють надійний потенціал доказової інформації, яка сприяє досудовому розслідуванню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андреев О. О. Вивчення особистості злочинця при розслідуванні вбивств, вчинених неповнолітніми // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – Спецвипуск № 1. – Дніпропетровськ, ДДУВС, 2006. – С. 228–235.
2. Танасевич В. Г. Криминалистическая характеристика преступлений / В. Г. Танасевич, В. А. Образцов // Вопр. борьбы с преступностью. – М., 1976. – № 25. – С. 99–100.
3. Лузгин И. М. Методологические проблемы расследования / И. М. Лузгин. – М. : Юрид. лит., 1973. – 64 с.
4. Манжос І. О. Проблеми побудови криміналістичної характеристики крадіжок, учинених групою неповнолітніх // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – № 9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hniise.gov.ua/user_files/File/sbornik/2009/Manguos.pdf.
5. Криміналістика : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2004. – 736 с.
6. Субботина М. В. Проблемы методики расследования преступлений, совершенных организованными группами несовершеннолетних : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / М. В. Субботина. – Волгоград, 1996. – 49 с.
7. Швидкий О. Г. Планування та організація початкових слідчих дій при розслідуванні квартирних крадіжок : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. Г. Швидкий. – Х., 2000. – 18 с.
8. Журавель В. А. Розслідування крадіжок / В. А. Журавель // Настільна книга слідчого : наук.-прак. вид. для слідчих і дізнавачів / [М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін.]. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2003. – С. 386.